

**ACTES DEL X CONGRÉS INTERNACIONAL
DE L'ASSOCIACIÓ HISPÀNICA
DE LITERATURA MEDIEVAL**

**Edició a cura de
Rafael Alemany,
Josep Lluís Martos
i Josep Miquel Manzanaro**

Volum I

**INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA
«SYMPOSIA PHILOLOGICA», 10**

Alacant, 2005

Asociació Hispànica de Literatura Medieval. Congrès (10é. 2003. Alacant)
 Actes del X Congrès Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval /
 edició a cura de Rafael Alemany, Josep Lluís Martos i Josep Miquel Manzanaro. -
 Alacant : Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2005. - 3 v. (1636 pp.) ;
 23,5 x 17 cm. - (Symposia philologica ; 10, 11 i 12)
 Ponències en català, castellà i gallec
 ISBN: 84-608-0302-3 (84-608-0303-1, V. I; 84-608-0304-X, V. II; 84-608-0305-8, V. III)
 1. Literatura medieval - Història i crítica - Congresos. 2. Literatura espanyola - Anterior
 a 1500 - Historia y crítica - Congresos. I. Alemany, Rafael. II. Martos, Josep Lluís.
 III. Manzanaro, Josep Miquel. IV. Título. V. Serie.
 821.134.2.09"09/14"(063)

Director de la col·lecció: Josep Martines

© Els autors

© D'aquesta edició: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

Primera edició: maig de 2005

Portada: Llorenç Pizà

Il·lustració de la coberta: Taulell amb escena de torneig (1340-1360),
 Museu Municipal de l'Almodí, Xàtiva
 Imprimeix: TÁBULA Diseño y Artes Gráficas

ISBN (Volum I): 84-608-0303-1

ISBN (Obra Completa): 84-608-0302-3

Dipòsit legal: A-519-2005

La publicació d'aquestes *Actes del X Congrès Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval* ha comptat amb el finançament de l'Acció Especial BFF2002-11132-E del Ministerio de Ciencia y Tecnología.

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, ja siga electrònic, químic, mecànic, òptic, de gravació o de fotocòpia, sense el permís previ de l'editor.

PRÒLEG

Durant les inoblidables jornades del ix Congrés Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval (AHLM), celebrat a A Coruña en setembre del 2001, en un dels recessos de les sessions de treball, la meua bona col·lega i amiga Dra. Rosanna Cantavella (Universitat de València), aleshores vicepresidenta de la AHLM, em traslladà el suport d'alguns col·legues perquè la Universitat d'Alacant assumís l'organització del x Congrés de la nostra benemèrita entitat, que s'havia de celebrar dos anys després. Els meus antics lligams amb la AHLM, l'amistat que m'uneix a una bona part dels seus membres i, sobretot, el fet de disposar d'un bon equip humà i d'uns mitjans materials adequats en la meua Universitat em decidiren a acceptar la invitació. No haver-ho fet hagués estat una descortesia imperdonable; ja que, en una altra ocasió anterior, en què també m'havien fet una proposta anàloga, la vaig haver de rebutjar per raons i circumstàncies que ara no són del cas. Ja amb el fil en l'agulla, es precipitaren les adhesions de tota la direcció de la AHLM, especialment la del seu president Dr. Miguel Ángel Pérez Priego, i la d'un bon nombre d'associats, entre els quals es trobaven els meus col·legues i col·laboradors alacantins més directes, sense el suport incondicional dels quals mai no hagués acceptat la responsabilitat que se m'encomanava. Així les coses, l'assemblea general de la AHLM, celebrada a la fi d'aquell ix Congrés, aprovà que el proper tingués lloc en la Universitat d'Alacant, la qual se n'encarregaria de l'organització a través de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV) —centre de recerca en el qual, a més de la meua Universitat, coparticipen la de València i la Jaume I de Castelló de la Plana— que jo dirigia aleshores.

Pocs mesos després, amb el beneplàcit de la direcció de la AHLM, vaig constituir un Comitè Organitzador format exclusivament, per raons d'operativitat, per professors i professores de la Universitat d'Alacant, la secretaria del qual vaig encomanar al dinàmic Dr. Josep Lluís Martos, persona activament vinculada al món de la AHLM, i la vicesecretaria al Prof. Josep Miquel Manzanaro, tècnic superior de l'IIFV. Com a vocals hi vaig incorporar els professors Marinela Garcia, Héctor González, Mari Carmen Marimón, Llúcia Martín, Vicent Martines i Joan M. Perujo,

tots ells deixebles admirables i amb capacitat de treball i eficàcia provades, als quals vull retre ací públicament el meu testimoni de gratitud per la seua col·laboració impagable tant a l'hora de subministrar idees per a dissenyar un bon congrés com a la de materialitzar-les. És així com, al llarg de deu sessions de treball, aconseguirem perfilar i tancar un programa dins del qual, d'acord amb els usos habituals, intentàrem conciliar el rigor científic que ha de caracteritzar aquestes trobades biennals amb l'imprescindible esplai cultural complementari.

Sens dubte, el fet que la nostra Universitat s'integre en un àmbit lingüísticocultural dels que, amb escassa fortuna, se solen conèixer com a «perifèrics», l'àmbit català-valencià-balear, ens va impulsar, des de la primera hora, a traslladar al programa aqueixa rica pluralitat cultural que, des de l'edat mitjana, ha caracteritzat i caracteritza les terres ibèriques. I ho vam fer no des de plantejaments assimilables a qualsevol noció de «nacionalisme cultural» o anàloga, sinó des de la convicció que entitats com la AHLM són, per la seua pròpia naturalesa, plataformes ideals per a desenvolupar i projectar una visió més diversificada del fet literari medieval ibèric que la que habitualment se sol oferir a causa d'inèrcies escassament o nul·lament justificables.

Això explica que, del total de les nou ponències plenàries encomandes inicialment a eminents especialistes de reconegut prestigi internacional, quatre correspongueren a l'àmbit castellà, tres al catalanovalencià, una al gallegoportugués i una altra al del llatí medieval. Set d'aquestes aportacions de primer orde, les pertanyents als dos primers blocs esmentats, són les que ara serveixen de pòrtic de luxe als volums d'*Actes* que prologuem. Al primer bloc pertanyen els estudis «Las relaciones literarias en el siglo xv», del Dr. Alan Deyermond (Queen Mary, University of London), i «El retrato historiográfico de Fernando del Pulgar», del Dr. Miguel Ángel Pérez Priego (UNED), que van ser presentats, respectivament, com a conferències plenàries inaugural i de cloenda del Congrés, així com les ponències plenàries «Texto e imagen en el *Libro del caballero Zifar*», del Dr. Juan Manuel Cacho Bleuca (Universidad de Zaragoza) i «Isabel, infanta de Castilla, en la corte de Enrique IV (1461-1467): formación y entorno literario», del Dr. Nicasio Salvador Miguel (Universidad Complutense de Madrid). El segon bloc, per altra part, el formen les ponències «Aspectes de la transmissió textual d'Ausiàs March», del Dr. Vicenç Beltran (Universitat de Barcelona), «La huella d'Ubertino de Casale en el preerasmismo hispánico», del Dr. Albert G. Hauf (Universitat de València) i «Els models del Misteri d'Elx i el Misteri com a model», del Dr. Francesc Massip (Universitat Rovira i Virgili, Tarragona). Dissortadament, per raons alienes a la voluntat dels editors, no hem pogut incloure en aquestes *Actes* la ponència «La lirica galegoportoghese (e ispanica) nel quadro delle Origini romanze», que va presentar brillantment en el Congrés la Dra. Anna Ferrari (Università degli Studi-L'Aquila). Tampoc s'arreplega el text de «La historiografia llatina humanística a la Corona d'Aragó», ponència que vam arribar a concertar amb la Dra. Mariàngela Vilallonga (Universitat de Girona), però que, finalment, per imprevistos de força major sobrevinguts a la il·lustre investigadora, no va arribar a ser llegida durant les jornades congressuals. Confiem, no obstant, que tots dos treballs puguen ser accessibles als investigadors i estudiosos un dia no llunyà.

Com no podia ser d'altra manera, la part més extensa de les *Actes* que ara presentem l'ocupen els textos de cent quatre comunicacions lliures, que esdevenen una mostra ben significativa, en termes quantitativs i qualitativs, de les aportacions presentades per una part dels gairebé dos-cents membres de la AHLM que, d'una o altra manera, participaren en el Congrés. Totes les propostes de comunicació van ser valorades i seleccionades prèviament per un Comitè Científic format pels professors doctors Fernando Gómez Redondo (Universidad de Alcalá de Henares), Carlos Alvar (Universidad de Alcalá de Henares i Université de Genève), Rafael Beltran (Universitat de València), Rosanna Cantavella (Universitat de València), Tomàs Martínez (Universitat Jaume I, Castelló de la Plana), Juan Paredes (Universidad de Granada), Mercedes Brea (Universidade de Santiago de Compostela) i per qui subscriu aquestes línies. Del conjunt variat de comunicacions, una seixantena tracten aspectes pertanyents a les lletres castelleses, una vintena llarga analitzen aspectes de la literatura catalanovel·lanca, dèset s'inscriuen en l'àmbit de les lletres gallegoportugueses, mentre que la resta abracen aspectes d'altres contextos lingüístics i culturals.

Òbviament, les ponències i les comunicacions, com a components essencials de qualsevol congrés, configuren el material seleccionat per a donar forma a aquests volums d'*Actes*. No és ara ni el moment ni el lloc adequat per a fer una valoració crítica mínimament rigorosa de tot aquest munt ingent d'aportacions científiques, una bona part de les quals incideixen en aspectes absolutament inèdits o en perspectives d'anàlisi innovadores; tanmateix, estem convençuts que, a la vista del que hem tingut el privilegi de llegir, tots aquest materials contribuiran en bona mesura a eixamplar, en uns casos, o a matisar i discutir, en altres, l'estat dels sabers literaris medievals, particularment els hispànics, que posseïem fins a hores d'ara. Aquesta és, precisament, la funció essencial, i no és poca cosa, dels congressos biennals miscel·lanis de la AHLM.

Fóra injust no fer un breu esment d'algunes altres activitats que es dugueren a terme al llarg del x Congrés les *Actes* del qual ara oferim. Entre aquestes vull destacar les dues meses redones que es van dedicar a la presentació d'alguns dels projectes més rellevants d'aplicació de les noves tecnologies a l'estudi de les lletres medievals que es duen a terme en diverses universitats espanyoles, com ara la de Santiago de Compostela, la de Zaragoza, la Complutense de Madrid, la de València i la d'Alacant. En aquest context es van donar a conèixer, entre altres iniciatives, les biblioteques multimèdia del *Tirant lo Blanc*, *La Celestina* i el *Cancionero de Martín Codax*, que es desenvolupen al si de la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes de la Universitat d'Alacant. Tampoc no puc ni vull deixar d'evocar l'excel·lent concert de música medieval *Cants de Trobairitz*, que el grup Hespèrion XXI oferí en l'escenari ben suggestiu del castell de Santa Bàrbara d'Alacant, o l'espectacle de poesia medieval *Pavana d'amor i mort* ofert pel grup teatral La Caràtula, o l'exposició de llibres antics procedents de fons valencians, o l'emocionant actuació *ad hoc* que ens oferí la capella del Misteri d'Elx, que executà per als congressistes alguns dels passatges més destacats del cèlebre drama sacrolíric medieval valencià.

Res del que he assenyalat, ni tampoc aquestes *Actes*, hauria estat possible sense el finançament, el suport i la col·laboració prestats per les institucions i entitats que

tot seguit em complau esmentar: el Ministerio de Ciencia y Tecnología, l'Agència Valenciana de Ciència i Tecnologia, la Caja de Ahorros del Mediterráneo, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, l'Agència Valenciana de Turisme, la Xunta de Galicia, l'Ajuntament d'Alacant, l'Ajuntament d'Elx i, en un lloc d'honor, la Universitat d'Alacant (vicerectorats d'Extensió Universitària i de Coordinació i Comunicació, Secretariat de Cultura, Facultat de Filosofia i Lletres i departaments de Filologia Catalana i de Literatura Espanyola, Lingüística General i Teoria de la Literatura). A totes palesem la nostra gratitud, com també ho fem al personal administratiu de l'IIFV i del Club Social I, i als becaris Víctor Cremades i Josep Lluís Garcia Cazorla, que, auxiliats per personal del Servei de Protocol de la nostra Universitat, vetlaren perquè la intendència del Congrés assolís un grau de satisfacció ben estimable. Deixe per al final el meu reconeixement més pregon als bons col·legues i amics, Josep Lluís Martos i Josep Miquel Manzanaro, corresponsables amb mi de l'edició dels volums que ara teniu a les mans, que han esmerçat molts esforços a l'hora de fer que la part substancial del treball d'aquelles jornades memorables es perpetue en paper.

I no res més. Ja és sabut que Alacant és una ciutat fonamentalment moderna en la qual queden molts pocs vestigis medievals. És una ciutat, no obstant, integrada en la Comunitat Valenciana, l'antic Regne de València, on tingué lloc un esplendorós segle d'or literari al final de l'edat mitjana. Figures com les de l'il·lustre predicador sant Vicent Ferrer, els poetes Gilabert de Pròixita, Jordi de Sant Jordi o Ausiàs March, el novel·lista Joanot Martorell, els narradors didacticodoctrinals Jaume Roig i sor Isabel de Villena, el polígraf Joan Roís de Corella —que excel·lí particularment en la prosa classicitzant— o els autors satírics del cercle de Bernat Fenollar, així com exponents dramàtics tan reeixits com el *Misteri d'Elx*, constitueixen, sens dubte, una aportació de primer orde al patrimoni literari europeu dels segles mitjans, que justifiquen a bastament, si és que calia, que la Universitat d'Alacant, com a universitat valenciana, haja estat l'amfitriona del X Congrés Internacional de la AHLM i que el seu esplèndid campus haja tingut l'honor d'albergar una bona part de les personalitats més destacades de l'hispanomedievalisme internacional, la paraula sàvia i encertada de les quals hui tinc la grata satisfacció d'oferir-vos transformada en lletra impresa i de sotmetre a la vostra valoració crítica.

RAFAEL ALEMANY FERRER
Alacant, abril del 2005